CZU: 343.848:341.211/.214 **DOI: 10.5281/zenodo.7352739**

REINTEGRAREA SOCIALĂ POST-DETENȚIE. ALGORITMUL INTERVENȚIEI POST PENITENCIARE. COLABORAREA CU ACTORII COMUNITARI

GOREA Diana,

consilier principal de probaţiune,
Inspectoratul Naţional de Probaţiune, Biroul de Probaţiune Chişinău
ORCID 0000-0003-4921-255X

The reintegration into society of persons released form places of detention is a process in which the whole of society must be involved, because judgment and stigmatization hinder the reintegration process. The purpose of the probation service is to teach and help the offender to live in the community without committing crimes, which is essentially different form penitentiares where the offender has no contact with the community.

Keywords:probation, process, reintegration, community

Moto: *„Nimeni nu este inutil pe această lume dacă alină povara ce atârnă pe umerii semenilor săi.” (Charles Dickens)*

Introducere

Strategia Naţională defineşte procesul de reintegrare socială ca fiind ,,o succesiune de etape’’ în asistenţa post detenţie ce are ca finalitate reintegrarea socială a acestora.

Populaţia penitenciară a manifestat în ultima decadă o dinamică deosebită din punct de vedere al naturii infracţiunilor comise, statutului social ocupat anterior privării de libertate, nivelului de studii, vârstei. În acest context, identificarea elementelor care stau la baza motivaţiei comportamentului infracţional reprezintă una din variabilele asupra cărora se impune intervenţia din perspectivă multidisciplinară. [1, p.10].

Activitatea recuperativă incumbă crearea şi dezvoltarea unui cadru de suport comunitar pentru facilitarea reintegrării sociale, prin stabilirea de parteneriate între sectorul public şi privat. Colaborarea unităţilor penitenciare cu instituţiile, autorităţile publice centrale şi locale, organizaţiile neguvernamentale cu atribuţii în domeniul facilitării reintegrării sociale a persoanelor private de libertate se înscrie în liniile directoare ale cadrului internaţional şi european, acesta furnizând norme, valori şi principii cu caracter universal şi cu aplicabilitate privind tratamentul beneficiarilor [2, p. 13].

Beneficiile colaborării cu reprezentanţii societăţii civile directe sau indirecte, imediate ori îndepărtate, economice sau spirituale, se constituie de fapt într-o punte de legătură între demersurile sistemului penitenciar de a susţine pesoanele condamnate în efortul lor de revenire la normalitate, pe de o prate, şi disponibilitatea comunităţii de a-i prelua, revaloriza, reintegra pe cei excluşi din

cauza comportamentului lor antisocial, pe de altă parte [3, p. 270].

Realizarea procesului de resocializare în instituţiile penitenciare este condiţionat de personalul implicat în acest proces, de particularităţile personalităţii deţinutului şi utilizarea celor mai potrivite programe de educaţie socială şi metode de tratament. Această sarcină devine mai dificilă, atunci când persoana deţinută este la o vârstă destul de fragedă, când este în plină dezvoltare fizică, emoţională şi morală. O astfel de categorie cum sunt copiii între vârsta de 14-18 ani, dar şi tinerii până la 21 ani, necesită o abordare mult mai complexă, ce va include o multitudine de intervenţii şi implicarea unei echipe multidisciplinare.

Activitatea recuperativă derulată cu persoanele din detenţie reclamă crearea şi dezvoltarea unui cadru de suport comunitar pentru facilitarea reintegrării sociale, prin stabilirea de parteneriate şi colaborarea unităţilor penitenciare cu instituţiile, autorităţile publice centrale şi locale, organizaţiile neguvernamentale cu atribuţii în domeniul facilitării reintegrării sociale a persoanelor private de libertate. Prin menţinerea legăturii persoanelor private de libertate cu mediul de suport şi, în sens larg, cu comunitatea, se urmăreşte, pe de o parte, diminuarea efectelor negative ale detenţiei, iar, pe de altă parte, implicarea comunităţii în procesul de reintegrare socială. [1, p.81].

Legătura strânsă între penitenciar şi reprezentanţii societăţii civile devine deosebit de importantă pe linia recuperării sociale a individului şi poate atenua scopul pe care fiecare deţinut îl resimte la punerea lui în libertate, el fiind nevoit să facă faţă atât unui angrenaj socio-economic nepregătit să-l integreze, cât şi prejudecăţilor la care este supus în societate, toate acestea contribuind la eventuala lui orientare către lumea interlopă şi, implicit, către o nouă cale infracţională. De aceea este foarte important ca, pe lângă eforturile de adaptare a individului la mediu, să se urmărească şi o adaptare a mediului, astfel încât să-l poată integra pe cel care doreşte acest lucru cu sinceritate [3, p. 246-247].

Dincolo de etapa executorie, misiunea specialiştilor din unitatea de detenţie transcende zidurile penitenciarului, ţintind responsabilizarea şi conştientizarea de către comunitate a importanţei reintegrării sociale a deţinuţilor şi a celor care au executat pedepse privative de libertate, precum şi facilitarea asistenţei post-detenţie, prin reglementarea, asigurarea şi accesarea unor servicii sau centre specializate, care să susţină eforturile de reintegrare socială ale foştilor deţinuţi, cu accent pe exploatarea resurselor din comunităţile de pe plan local. Pe baza acestor considerente, reconfigurarea colaborării interinstituţionale vizează asigurarea unui continuum de servicii sociale, intervenţii de asistenţă şi consiliere individualizate, sistematice, adaptate nevoilor persoanelor private de libertate sau persoanelor care au executat pedepse privative de libertate, activităţi ce răspund atât nevoilor specifice etapei de pregătire pentru liberare, cât şi etapei post-detenţie.

Reintegrarea post-detenţie

În procesul de reinserţie profesională a foştilor deţinuţi intervin o serie de bariere care prin construirea de politici sociale adecvate pot fi adresate. Perioada penitenciară contribuie la scăderea capitalului uman al deţinuţilor. Fie că e vorba de lipsa de capital uman iniţială, de întreruperea studiilor sau/şi pierderea deprinderilor şi abilităţilor pe perioada detenţiei, persoanele private de libertate nestimulate în perioada penitenciară pentru autodezvoltare (cursuri, programe de calificare, ateliere practice) îşi reduc şansele de a se integra cu succes pe piaţa muncii. [1, p.20].

Deoarece mulţi infractori eliberaţi nu au legături puternice cu familia sau cu comunitatea, se vor întoarce, cel mai probabil, la vechile obiceiuri. Mulţi vor comite din nou infracţiuni pentru a se susţine financiar, deoarece accesul la servicii sociale, la o casă, un loc de muncă este aproape imposibil. Comunitatea joacă un rol esenţial în procesul de reintegrare, iar membrii societăţii trebuie să găsească un echilibru între frica şi neîncrederea cauzată de reîntoarcerea prizonierilor şi să le ofere suport social şi servicii pentru aceştia [4].

O bună parte din persoanele private de libertate sunt persoane cu nivel scăzut de educaţie sau fără calificare profesională, acestea fiind şi cele mai discriminate pe piaţa muncii. Perioada penitenciară abordată constructiv poate contribui prin cursuri de calificare la formarea de competenţe solicitate pe piaţa muncii, crescând în acest mod şansele de integrare profesională. [1, p.20].

Respectiv pe mulţi dintre ei libertatea îi găseşte nepregătiţi sufleteşte, pesimişti în ceea ce priveşte reinserţia socială, convinşi că vor fi etichetaţi tot restul existenţei, cu sentimentul că vor fi depăşiţi de viaţă în ciuda eforturilor pe care le vor face [3, p. 245].

Problemele care apar odată cu liberarea din mediul penitenciar vin să se amplifice pe fundalul unor relaţii proaste cu familia, comunitatea, lipsei actelor de identitate şi a unui loc de muncă care să le permită un trai decent etc. Respingerea societăţii, reticenţa unor funcţionari, etichetarea şi marginalizarea de către comunitate/societate forţează persoanele liberate din locurile de detenţie să revină în cercul vicios al criminalităţii [5, p. 4-7].

Astfel că programele de menţinere a legăturii persoanei private de libertate cu familia sau reţeaua de suport social pot contribui la menţinerea capitalului social pentru perioada de după liberare. De asemenea serviciile specializate de suport post-detenţie pot substitui lipsa capitalului social şi creşte şansele reinserţiei socio-profesionale. [1, p.20].

Acceptarea socială şi toleranţa faţă de persoanele care provin din grupuri marginale, respectiv persoanele care au fost private de libertate la un moment dat, poate fi realizată doar în contextul în care există o bună cunoaştere a

fundamentelor care stau la baza opiniilor şi atitudinilor pe care actorii sociali le obiectivează. [1, p.30].

Existenta unei condamnări penale acţionează ca fiind cel important factor al marginalizării sociale, importanţa acordată acestui aspect de către angajatori fiind mult mai ridicată comparativ cu alte caracteristici atunci când se raportează la contexte de angajare. Deficitul de imagine la nivel social al persoanelor cu antecedente penale constituie un avantaj în viziunea angajatorilor, atunci când au în vedere costurile asociate muncii prestate şi posibilele beneficii de imagine pe care compania le-ar putea dobândi ca urmare a angajării acestora [1, p.36].

Toleranţa sau acceptarea unei persoane care a fost privată de libertate în proximitatea fizică de la locul de muncă este invers proporţională cu gravitatea faptelor care au stat la baza condamnării persoanelor private de libertate. Astfel, puşi în situaţia de a angaja persoane cu antecedente penale, angajatorii ar accepta să aibă în organizaţie persoane care au fost condamnate pentru abateri mai puţin grave şi manifestă un nivel scăzut de toleranţă faţă de persoane care au săvârşit infracţiuni care pun în pericol siguranţa, viaţa şi integritatea persoanelor [1, p.36].

Reprezentările sociale ale persoanelor marginale ca urmare a condamnărilor penale au aproape totdeauna conotaţii negative, cu excepţia situaţiilor în care persoanelor marginale le pot fi atribuite argumente de natură medicală sau când este analizat efortul acestora de a se reintegra social, situaţii în care predomină mai degrabă o atitudine neutră faţă de aceste persoane.

Eforturile persoanelor marginale de a se reintegra pe piaţa muncii impun cu necesitate o acţiune conjugată a mai multor categorii de actori sociali care acţionează la nivel social. [1, p.36]

Inserţia socială a foştilor deţinuţi prin activarea acestora în piaţa muncii este un proces complex care necesită voinţă, eforturi şi toleranţă din partea tuturor actorilor direct implicaţi, însă acest proces poate fi facilitat prin sprijinirea angajatorilor de către Stat [1, p.37] .

Respectiv, disponibilitatea de a angaja forţă de muncă marginală poate fi stimulată dacă, ar fi oferite o serie de facilităţi angajatorilor, sub forma diminuării impozitelor, a scutirilor de taxe etc., fapt care atrage atenţia asupra dimensiunii pecuniare a procesului de integrare şi mai puţin asupra dezideratului de integrare socială a acestor persoane.

Raportat la acţiunile instituţiilor de profil întreprinse cu scopul de a mediatiza relaţia dintre forţa de muncă marginală şi angajatori sub forma „bursei locurilor de muncă” se impune cu necesitate creşterea nivelului de notorietate a acestor evenimente, fapt care ar atrage de la sine si o participare mai ridicată a angajatorilor şi, implicit, ar creşte şansele de inserţie pe piaţa muncii a persoanelor care au fost private de libertate. [1, p.37]

Scopul serviciului de probaţiune este de a învăţa/ajuta infractorul să trăiască în comunitate fără a comite infracţiuni, lucru ce diferă esenţial de penitenciare unde infractorul nu are contact cu comunitatea. În ultimii ani probaţiunea în Europa a dezvoltat noi categorii de sancţiuni şi programe: de exemplu, programe pentru persoanele dependente de droguri, pentru conducătorii auto ce conduc în stare de ebrietate, monitorizarea/supravegherea electronică etc. Acest lucru demonstrează că probaţiunea are posibilitatea de a adopta cercetări şi tehnologii moderne şi că are o abordare dinamică asupra conceptului de sancţionare. [6, p. 4-7] .

Din analiza de mai sus, reiese că reintegrarea în societate a persoanelor eliberate din locurile de detenţie este un proces care necesită timp, susţinere, motivaţie, capacitate, oportunităţi şi perseverenţă din partea tuturor celor implicaţi, atât al agenţilor care intervin în schimbare, cât şi al persoanei care este transformată, deasemenea în acest proces trebuie să fie implicată întreaga societate deoarece judecata şi stigmatizarea pun piedici în procesul de reintegrare.

Rolul sistemului de probaţiune este de a participa la înfăptuirea actului de justiţie prin acordarea suportului organelor judiciare în individualizarea pedepselor, supravegherea modului de executare a pedepselor neprivative de libertate, reintegrarea socială a persoanelor care au încălcat legea, în scopul reducerii recidivei şi creşterii gradului de siguranţă socială.

Referinţe:

1. LAZĂR, T.-A., BACIU, E.-L. Ghid de bune practici privind incluziunea socială şi pe piaţa muncii a persoanelor private de libertate.
2. Guvernul României (2015) Strategia Naţională de Reintegrare Socială a Persoanelor Private de Libertate 2015 – 2019, aprobată prin HG 389/2015, publicată în Monitorul Oficial nr. 532 din 16 iulie 2015.
3. NEAMŢU, G., STAN, D. Asistenţa socială, Polirom, Iaşi, 2005.
4. SPOIALĂ, A. Probaţiunea şi reintegrarea socială a infractorilor, Cartea Universitară, Bistriţa, 2007.
5. MILICENCO, S. Integrarea socioprofesională a persoanelor care şi-au ispăşit pedeapsa, în: Asistenţa socială şi justiţia juvenilă, modalităţi de integrare şi cooperare. Culegere de articole elaborate în baza comunicărilor la Conferinţa ştiinţifică din 22 aprilie, Chişinău, 2005.
6. ZAHARIA, V., HANS-GUNNAR, S., POPA, V. Manualul consilierului de probaţiune. Chişinău.